

Neobična knjiga

Mladen Vidović: *Sveti Eustahije mučenik*, Pučko otvoreno učilište "Hubert", Split, 2003., 224 stranice.

Ljubitelj knjige, koji zna osjetiti njezinu povezanost sa sadašnjošću, zapazit će neobičnost knjige Mladena Vidovića o svetom Eustahiju odmah od korica, iako su grafički ponešto nečitljivo oblikovane. Fotografija jedne krakowske slike iz godine 1476. i riječi: "nebeski zaštitnik lovaca, lovočuvara i šumara", upućuju na zanimljivo štivo, i ono je doista zanimljivo, posebno u ovo naše doba. Zašto je zanimljivo u tom našem dobu, rasvećenom s raznih strana i pobuda, a ipak s velikim mnoštvom novih svetaca? Ovo nas štivo vraća temeljima kršćanske svetosti u dugim razdobljima sveukupne europske prošlosti, u Zapadnoj i Istočnoj crkvi. Ta je svetost bila prožela sve sastavnice ljudskoga djelovanja, pa je tako i svaka djelatnost imala posvuda nazočnoga nebeskog zagovaratelja, i ne samo jednoga. Svetački su primjeri tada bili nadahnuće u mnogim pothvatima, a oni su sezali i izvan uskog strukovnoga rada i obuhvaćali skrb za dušu i tijelo, promicanje različitih kulturnih vrijednosti i bili uzor življenja pojedinca i zajednice. Nesreća je za mnoge narode srednje i istočne Europe u prošlom stoljeću bila državna prisila na život bez vanjskih znakova pobožnosti svecima, nebeskim zaštitnicima pojedinih djelatnosti, pa je tek u znanstvenim radovima o prošlosti pojedine djelatnosti, primjerice liječničke, bilo moguće naglasiti tu nekadanju pripadnost nekog ugnjetenog naroda europskoj kulturi i u tom dijelu njezina iskaza.

Lovci u Hrvatskoj i svi strukovni sudionici veoma široke djelatnosti lovstva, koja je nekoć prehranjivala, a sada samo poboljšava prehranu i ponajviše postaje korisnom razbibrigom, dijelili su u pedesetak godina prošloga stoljeća tu sudbinu s drugima, pa je sjećanje na njihove svece zaštitnike brzo izbljedjelo. Mladen Vidović je svojom knjigom to sjećanje snažno prodrmao i probudio na nov život. U tom je jedna od njezinih temeljnih vrijednosti. To je učinio s dosta stručnosti, jer je, iako pravnik, znao odabrati pravi sadržaj u mnogim dijelovima knjige. Šteta je što u tom radu nije pronašao nekog savjetnika iskusna u proučavanju svetaca, jer je ta znanost naoko jednostavna kad je promatrana izdaleka, a ipak veoma zamršena kad se uđe u koloplet njezinih pojedinosti

izbliza. U okupljanju podataka o Eustahiju: hagiografskih, koji dokazuju njegov sveti život i štovanje što mu ga vjernici iskazuju, ikonografskih, o svečevim likovima i znakovima, te onih topografskih, o prostornoj rasprostranjenosti njegova štovanja, velika je vrijednost ove knjige, jer u nas nema suvremene knjige o jednom starom sveopćem kršćanskom svecu, u kojoj je to učinjeno na sličan način.

Stoga ukratko prepričavam sadržaj, želeći i čitatelja uvjeriti u ovaj svoj zaključak brojnošću cjelina sabranih u knjizi. Uz to ističem i nekoliko prigovora, ali uvijek u želji poboljšanja toga rada, kao što sam to želio postići svojim prigovorima u dosadašnjim prikazima različitih knjiga. U svom uvodu u knjigu i u poglavlju o svetom Eustahiju, pisac pokazuje dobru upućenost u raznovrsne sadržaje, ali su to veoma kratki dijelovi knjige, pa ih oni drugi dijelovi znatno nadmašuju. Iako je to dobro za čitatelja, jer u prijevodu ima djela s više stranih jezika, ipak je pisac sam sebe skućio na uzak prostor u knjizi, a da je, primjerice, svoje bilješke o pojedinim osobama i građevinama proširio u sustavni red, kad se i tako nije štedjelo na papiru u opremi knjige, što je dobro za njezinu preglednost, mogao je sve što je prikupio pokazati u pravoj mjeri i vrijednosti. U poglavlju *Legende o svetom Eustahiju* sabrani su prijevodi nekoliko djela. Nije dobro što je pojedino djelo, u naslovu što mu ga je dao Vidović u ovom poglavlju, nazvano *Legenda*. To je znalcu toga posla očita netočnost, jer se legende broje po tom koliko ih ima različitih u sveukupnom hagiografskom proučavanju, a ne po onom koliko je različitih djela izabrao netko u svojem izboru. Čitatelja može naslov *Legenda* prva, i redom do šeste, loše poučiti, ako on to protumači kao postojanje onoliko legendi o svecu koliko ovdje ima izabranih djela pojedinih pisaca. Nisam provjeravao koliko ima znanstveno dokazanih legenda o svetom Eustahiju (Placidu, u Istočnoj crkvi), ali mi je jasno kako dio o Eustahiju iz djela Henryka Frosa i iz leksikografskog djela *Bibliotheca Sanctorum* nisu legenda peta i šesta. Prvo je i najopsežnije djelo u ovom izboru napisao njemački katolički svećenik Christoph von Schmid (Dinkelsbühl, 15. kolovoza 1768. - Augsburg, 3. rujna 1854.). Šteta je što je čitatelj ostao prikraćen za bilo koji podatak o njemu, jer je on u svijetu poznat pisac ovakve vrste književnih djela i nije svejedno tko je on, kako je sastavljao svetačke živote i kakav su utjecaj imala njegova djela na vjerski život. Nešto je usputno moguće naslutiti u ocjeni Vidovićeve knjige koju je dao Živko Kustić, ali to je premalo u usporedbi s onim što je Vidović mogao postići isticanjem nekih podataka o Schmidu, koji je ovo svoje djelo tiskao godine 1828. (*Eustachius. Eine*

Geschichte der christlichen Vorzeit). Uz ovaj prigovor ističem i činjenicu o prvom izdanju hrvatskoga prijevoda ovoga Schmidova djela. Prevoditelj je naznačen kao i u drugom izdanju, iz godine 1906., što ga je Vidović ovdje izabrao, pa je to vjerojatno isti prijevod. Nisam uspoređivao oba izdanja, jer mi to nije bilo moguće (već sam proteklih nekoliko mjeseci, prije pisanja ovoga prikaza, u knjižnicama istrošio mnogo svoje snage i strpljivosti svojih prijatelja knjižničara, pa to nisam mogao sada u potpunosti ponoviti za ovaj prikaz). Bilo je vrijedno istaknuti prvo izdanje s razloga što je ono tiskano godine 1857. u Zagrebu, tiskom Ljudevita Gaja, još za njegova života, a u nakladi istoga nakladnika kao i godine 1906., Zbora duhovne mladeži zagrebačke. Drugo je prevedeno djelo u ovom izboru dio iz velikoga svjetskog zbornog djela *Acta Sanctorum*. Sudeći po sjećanju, jer sada nisam provjerio, u tom je djelu vjerojatno više opisa života svetoga Eustahija, pa ako je doista tako, tada su morali biti prevedeni svi ili je morala biti naznaka koliko ih ima u *Acta Sanctorum* i koji je preveden (čak i ako je samo jedan, valjalo je to na neki način protumačiti). Treći je prevedeni dio iz djela *Legenda aurea* (iz talijanskog prijevoda). To je posebno vrijedno, jer, koliko sam mogao provjeriti, nema hrvatskoga prijevoda čitavoga djela. Četvrti je prijevod iz hagiografske baštine istočnoga kršćanstva. Sudeći po jeziku, ovo je hrvatski prijevod kojemu nije naznačen prevoditelj i izvor, a među nabrojenim su izvorima dva iz kruga Istočne crkve (beogradski časopis *Lovac* iz godine 1924. i djelo Justina Popovića iz godine 1998.). Usput, prevoditelji su, nepravedno, naznačeni samo u poglavlju Literatura, gdje ih je teško prepoznati kao sudionike u nastajanju ove knjige. U tom je poglavlju naznaka o prijevodu iz časopisa *Analecta Bollandiana*, o križu na glavi životinje, ali to nisam našao u knjizi. Peti je prijevod iz djela Poljaka Henryka Frosa o imenima i svecima, sa zanimljivim podacima o slici svetoga Eustahija u krakowskoj prvostolnoj crkvi. Šesti je prijevod iz leksikografskog djela *Bibliotheca Sanctorum*. Nije naznačen pisac ove natuknice, a vjerojatno je ona bila opsežnija, pa ako je tako, šteta je što sve nije prevedeno, jer bi tako čitatelj dobio ikonografske podatke koji nekom mogu biti zanimljivi. Boljem bi poznavanju podataka o Eustahiju doprinijelo i uvrštenje u ovaj izbor natuknice iz najvršnjeg leksikonskog djela o svecima: *Lexikon der christlichen Ikonographie* (naklada Herder, 1973; pretisak 1994., ima ga knjižnica splitskog Katoličkoga bogoslovnog fakulteta). Vrijedno je što je Vidović u posebnom poglavlju dao tiskati molitve svetom Eustahiju, kako su navedene u Ivekovićevu izdanju iz godine 1883. Ponovno je tiskan i rad kotorskog biskupa Pavla Butorca o

Kljakovićevim slikama u crkvi svetoga Eustahija u Dobroti, tiskan u zagrebačkom časopisu *Hrvatskoj Straži* 25. prosinca 1938. Butorac je 26. prosinca 1938. blagoslovio te slike u crkvi, a naručitelj im je bio župnik Gracija Ivanović, što je sve valjalo u knjizi istaknuti (o tom piše Antun Milošević u kotorskom listu *Glas Boke* 6. siječnja 1939.; on je u tom listu 10. i 17. prosinca 1938., kao najavu Kljakovićevih slika, napisao vrjedniji prikaz umjetničkih djela u toj crkvi od onoga biskupova). U Vidovićevoj knjizi valja naglasiti posebnu vrijednost u fotografijama Kljakovićevih slika u dobrotskoj crkvi. Promakla je jedna netočnost: središnja slika na stropu nije Kljakovićeva, iako je pozornijim čitanjem biskupova opisa to moglo biti uočeno. Šteta je što fotografije, nastale znatnim Vidovićevim trudom, ometanim neopravdanim poteškoćama u dobrotskoj crkvi, nisu obuhvatile (ili nisu u knjizi pokazale) cjelinu crkvenoga stropa, jer bi za poznavanje cjeline Kljakovićevih slika to bio veoma koristan podatak. Vidović je dobro učinio kad je za pouku čitatelju sabrao tumačenje niza teoloških pojmova. Nije naznačio svoje izvore, a nespretna grafička obrada i nespretan završetak rečenice dovodi čitatelja u neznanje što na početku Tumača pojmova znače riječi: "Različite kršćanske crkve (...) koji se daju u nastavku", sve dok ne spozna kako te riječi pripadaju onim pojmovima što su označeni zvjezdicom.

Dodao bih u ovom prikazu još jedan podatak. Crkvu je svetoga Eustahija u Trogiru, na brdu Krbanu, pisac dobro istaknuo u pozivnici za predstavljanje knjige u Solinu, dana 3. srpnja. Ta je crkva građena kao zavjet dvojice građana u vrijeme kuge, pa im je gradska uprava godine 1347. dopustila gradnju na obližnjem brdu. Crkvu je u svojem apostolskom pohodu trogirskoj Crkvi, koji je započeo 28. siječnja 1625., opisao zadarski nadbiskup Ottavio Garzadori. On je tada u njoj vidio jedan oltar. Drugi pohoditelji, od 1579. do 1647., nisu zabilježili tu crkvu. Trogiraniin Pavao Andreis (rođen oko 1610., umro oko 13. kolovoza 1686.), pisac trogirске povijesti, posebno pouzdan u opisu svojega doba, nabraja u trogirskoj crkvi svetoga Roka, sagrađenoj godine 1527. (Ivan Delalle ima u svojem *Vodiču* godinu 1578.) blizu južnoga gradskoga zida oltar kojemu je naslovnik sveti Eustahije. Na glavnom su Bogorodica, Roko i Sebastijan, a na drugome pokrajnom oltaru je Justina (ona je tu u čast pobjede kod Lepanta, 7. listopada 1571.). Eustahije je u društvu zaštitnika od dvaju najvećih zala onoga doba: bolesti i osmanlija, a ta zla su bila pred vratima. Godine 1831. crkva je ucrtana u geodetski plan, pa tako znamo gdje se točno nalazila, a godine 1866. je srušena.

Knjiga zaslužuje pozornost čitatelja, u krugu širem od onoga lovačkog kojem je ponajprije bila namijenjena, jer pokazuje život ranokršćanskoga sveca, prepričan na različite načine, i njegovo štovanje koje ima europske širine. To sve, upravo sada, najbolje potvrđuje kršćanske korijene svih naroda koji se u Europi ujedinjuju i kojima na tom putu prijete neke nekršćanske opasnosti, koje opet zlorabe plemenite ciljeve, kako smo to već doživjeli u ovom naraštaju.

Milan Ivanišević